

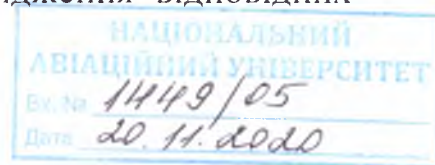
ВІДЗИВ

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
БАЙМУРАТОВА М.О. на дисертацію ГОДОВАНИКА ЄВГЕНА
ВАЛЕНТИНОВИЧА на тему: «ЕФЕКТИВНІСТЬ КОНСТИТУЦІЙНО-
ПРАВОВИХ НОРМ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ
ПРАВА», поданої з спеціальності 12.00.02 – конституційне право;
муніципальне право; 81 – право на здобуття наукового ступеня доктора
юридичних наук**

Дисертація присвячена комплексному дослідженню проблем теорії та практики конституційного права в контексті забезпечення ефективності конституційно-правових норм в умовах сучасного розвитку системи права. При цьому автором проаналізовано не тільки основоположні статико-динамічні питання, щодо місця та ролі системи права у сучасній правовій системі, визначення основних принципів та особливостей функціонування сучасної системи права, а і доволі складна та суперечлива проблематика загальних засад конституційної модернізації системи права у сучасних умовах суспільного розвитку. Це, на нашу думку, не тільки актуалізує проблематику дисертаційного дослідження, а і об'єктивізує його важливість з позицій сучасного розвитку теорії конституційного права і феноменології демократичної правової державності, що обґрунтовано заслуговує на підтримку та визначення такої проблематики своєчасною, вірогідною та доброякісною з наукових та праксеологічних позицій.

Дисертація є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри права та публічного адміністрування Маріупольського державного університету «Проблеми та перспективи розвитку національної правової системи України в умовах європейської міждержавної інтеграції» (державний реєстраційний № 0116U000048).

Мета дослідження є достатньо чітко і оптимально сформульованою, бо полягає в розкритті сутності та встановленні шляхів підвищення ефективності конституційно-правових норм в умовах сучасного розвитку системи права, тобто через демонстрування і дослідження відповідних

тенденцій у нормопроектній діяльності (нормопроектуванні), правотворенні (нормотворенні) і правозастосуванні (нормозастосуванні).

Для досягнення вказаної мети дослідження автором було поставлено і розв'язано такі завдання онтологічної, гносеологічної, аксіологічної, характерологічної, змістовної і праксеологічної властивості, а саме: визначити місце та роль системи права у національній правовій системі; розглянути принципи та особливості функціонування сучасної системи права; проаналізувати проблеми конституційної модернізації системи права у сучасних умовах суспільного розвитку; дати загальну характеристику конституційно-правової норми як елемента системи права; визначити методологію дослідження та стан наукової розробки категорії «ефективність конституційно-правових норм»; розкрити теоретико-правовий зміст категорії «ефективність конституційно-правових норм»; розглянути поняття та основні форми реалізації норм конституційного права у сучасних умовах розвитку системи права; дослідити соціальні та юридичні аспекти регулятивного впливу конституційно-правових норм на суспільні відносини; окреслити концептуальні підходи до визначення рівня ефективності конституційно-правових норм; розкрити поняття та сутність сучасних інтеграційних процесів; проаналізувати теоретичні та практичні аспекти ефективності дії конституційно-правових норм у державах-членах міждержавних інтеграційних об'єднань; розглянути ефективність конституційно-правових норм у національних системах права держав, які реалізують стратегічну мету вступу до міждержавного інтеграційного об'єднання (на прикладі України).

Треба наголосити, що поставлені завдання коректно та достатньо повно відображають зміст і можливі напрями розкриття заявленої проблематики дисертаційного дослідження.

В роботі автором достатньо вдало визначено *об'єкт дослідження* – суспільні відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією та

удосконаленням конституційно-правових норм, та *предмет дослідження* – ефективність конституційно-правових норм в умовах сучасного розвитку системи права. Але вважаємо, що з урахуванням вирішення завдань дослідження щодо розкриття поняття та сутності сучасних інтеграційних процесів; аналізу теоретичних та практичних аспектів ефективності дії конституційно-правових норм у державах-членах міждержавних інтеграційних об'єднань; розгляду ефективності конституційно-правових норм у національних системах права держав, які реалізують стратегічну мету вступу до міждержавного інтеграційного об'єднання (на прикладі України), – об'єкт дослідження у контексті визначення суспільних відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією та удосконаленням конституційно-правових норм, – об'єктивно потребує свого розширення – до дослідження відносин, що з'являються у зв'язку з появою профільних конституційно-правових норм.

Архітектоніка методологічної бази дослідження є традиційною та в загальній своїй характеристиці достатньою, бо вона поєднує в собі загальнонаукові та спеціальні наукові концепції, теорії і методи, зокрема, такі методи пізнання: історичний, компаративного аналізу, емпіричного узагальнення, моделювання та абстрагування, діалектичний, системний, комплексний та інші. Широко застосовуються також загальногносеологічні прийоми пізнання – індукції, дедукції, аналізу та синтезу, що уможливило дослідження теоретико-правових та логічних засад сучасних інтеграційних процесів з точки зору їх онтологічного впливу на ефективність дії конституційно-правових норм в державах-членах міждержавних інтеграційних об'єднань.

Наукова новизна отриманих результатів дисертанта полягає в тому, що дослідження, яке рецензується, це перше комплексне наукове дослідження ефективності конституційно-правових норм як теоретико-методологічної категорії конституційного права в умовах сучасного

розвитку системи права, обумовленого процесами глобалізації та міждержавної інтеграції.

Значний науково-доктринальний інтерес представляють відповідні положення дисертації, що наведені вперше, зокрема:

- визначено найважливіші особливості та визначальні тенденції розвитку системи права як інституту глобального (транснаціонального) конституціоналізму;

- сформульовано дефінітивне визначення конституційної модернізації системи права, під якої слід розуміти її оновлення, осучаснення на концептуальному, інституціональному та практично-праксіологічному рівнях без докорінних змін конституційного ладу на основі вже закріплених у конституції та конституційному законодавстві основних, фундаментальних принципів конституційного права;

- визначено іманентну (внутрішню) сутність конституційної модернізації системи права, що знаходить свій прояв у її функціях, до яких відносяться: функція інституціоналізації; концептуального оновлення системи права; понятійного забезпечення процесів перетворення держави та права; забезпечення переходу держави та права до якісно нового етапу свого існування; вирішення (зняття) суперечностей (конфліктів та криз) між потребами розвитку суспільства та можливостями, нормативно заданими в рамках конституції та конституційного законодавства;

- виокремлено найважливіші особливості конституційно-правових норм у сучасному конституціоналізмі, до яких відносяться: загальнообов'язковий характер конституційно-правових норм; регулятивність щодо базових суспільних відносин; загальність та абсолютне коло адресатів;

- встановлено доцільність застосування для встановлення критеріїв ефективності конституційно-правових норм широкого міждисциплінарного підходу, побудованого на діалектичній синергетиці

загальної теорії держави і права, конституційного права, міжнародного права, філософії, політології, економіки, соціології та інших наук про суспільство та людину, що вивчають об'єктивні закономірності розвитку природи, суспільства, держави, людини як наявних форм буття матерії та свідомості;

- визначено необхідну кінцеву мету дії конституційно-правової норми, якою є забезпечення бажаної поведінки людей шляхом втілення правових норм у правомірній поведінці суб'єктів правових відносин;

- сформовано комплексну систему забезпечувальних елементів ефективності конституційно-правових норм;

- визначено теоретико-методологічний зміст категорії «ефективність конституційно-правових норм», що складається з таких структурних елементів: мета – забезпечення відповідності поведінки суб'єктів правових відносин змісту конституційно-правової норми (телеологічний аспект); сукупність конституційних принципів як світоглядна основа забезпечення ефективності конституційно-правових норм (онтологічний аспект); система засобів, прийомів, умов ефективної реалізації конституційно-правових норм (праксіологічний аспект); діяльність суб'єктів правових відносин зі створення та застосування конституційно-правових норм (функціональний аспект); критерії оцінки ефективності конституційно-правових норм у відповідності до пануючих у суспільстві фундаментальних конституційних цінностей (аксіологічний аспект);

- сформульовано дефінітивне визначення категорії «ефективність конституційно-правових норм», під якою слід розуміти якісну та кількісну здатність конституційно-правових норм забезпечувати здійснення суб'єктами конституційно-правових відносин усвідомлених, цілеспрямованих правомірних вольових актів (через здійснення певної дії або утримання від її здійснення), заздалегідь закладених (запрограмованих) у нормах в якості кінцевого результату їх реалізації;

- визначено місце і роль якості конституційної правотворчості у процесі забезпечення ефективності конституційно-правових норм;

- розкрито соціальний та юридичний механізми регулятивної дії конституційно-правових норм;

- запропоновано загальний соціальний критерій ефективності конституційно-правових норм, яким у сучасній правовій державі є їх відповідність основоположному принципу верховенства права, що забезпечує формування єдиного вектору ефективного суспільного розвитку у широкому значенні цієї політико-правової категорії;

- запропоновано принципово нове уявлення про правовий статус Європейського Парламенту як модельний зразок трансферту ефективних конституційно-правових норм (інтернаціоналізації) з національного на інтеграційний (наднаціональний) рівень функціонування правової системи;

- визначено основні предметні сфери конституціоналізації європейських правових стандартів як чиннику впливу на ефективність конституційно-правових норм;

- сформульовано комплексну модель тактичних напрямів забезпечення та подальшого підвищення ефективності конституційно-правових норм на сучасному етапі конституційного розвитку України.

Необхідно зазначити, що наведені положення і висновки носять в собі великий науково-методологічний, науково-аксіологічний, науково-праксеологічний потенціал, мають величезне значення для розвитку теорії сучасного конституційного права України, особливо в умовах її відкритості до глобальних конституційних цінностей та запозичення нею відповідних міжнародних стандартів конституційного будівництва в найважливіших інститутах основоположної галузі національного права.

Практичне значення отриманих результатів полягає не тільки в тому, що сформульовані в дослідженні пропозиції і висновки можуть бути

використані: у науково-дослідних цілях – для подальшого опрацювання теоретичних та практичних фундаментальних проблем підвищення ефективності конституційно-правових норм; у правовій практиці – при розробці пропозицій щодо подальшого удосконалення конституційно-правових норм; у навчальному процесі – для науково-методичного забезпечення викладання конституційно-правових дисциплін, а і в особливому кумулятивному значенні таких пропозицій і висновків для розробки цілісної теорії ефективності конституційно-правових норм, її використання і вдосконалення. На наш погляд, необхідно б було виокремити роль сформульованих в дослідженні пропозицій і висновків в нормотворчій (нормопроектній) діяльності.

Автором дисертації виконано вимоги МОН України відносно апробації результатів свого дослідження, його основні положення відображено в 1 індивідуальній та 5 колективних монографіях, 2 навчальних посібниках, 28 наукових статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, у тому числі й 3 періодичних виданнях іноземних держав та 18, внесених до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International» (Польща), і 18 тезах доповідей на науково-практичних конференціях і круглих столах.

Структура дисертації обумовлена і визначена метою і предметом дослідження: вона складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 478 сторінок, з них основного тексту – 428 сторінок. Кількість використаних джерел – 452 найменування на 50 сторінках.

Досліджуючи архітектуру дисертаційного дослідження треба зазначити, що вона є традиційною. У Вступі обґрунтовується актуальність теми дисертації, ступінь розробки теми дисертаційного дослідження, визначаються мета й завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження,

наукова новизна одержаних результатів, їх апробація, міститься інформація щодо публікацій, структури та обсягу дисертації.

Розділ 1 «Система права як категорія правового життя сучасного суспільства» складається із трьох підрозділів, в яких досліджуються питання місця та ролі системи права у національній правовій системі, принципи та особливості функціонування сучасної системи права, а також проблематика конституційної модернізації системи права у сучасних умовах суспільного розвитку. Тут треба погодитись з автором, що система конституційного права виступає елементом самоорганізуючого механізму системи права, а система права, своєю чергою, обумовлює форми самоорганізації та способи функціонування національної правової системи, що об'єднує всі правові явища в межах певного соціуму державного, інтеграційного або міжнародного (міждержавного) рівня.

Розділ 2 «Теоретико-методологічні проблеми визначення категорії «ефективність конституційно-правових норм»» складається із трьох підрозділів, що містять доктринальний аналіз щодо визначення загальної характеристики конституційно-правової норми як елементу системи права, визначення методології дослідження та стану наукової розробки категорії «ефективність конституційно-правових норм», а також авторські підходи до визначення теоретико-правового змісту категорії «ефективність конституційно-правових норм».

Привертає увагу позиція автора щодо визначення найважливіших особливостей норм конституційного права в сучасному конституціоналізмі: а) загальнообов'язковий характер конституційно-правових норм, тобто норма конституційного права є обов'язковою для всіх суб'єктів конституційного права без винятку; б) норми конституційного права є регулятивними, оскільки встановлюють чи санкціонують правило поведінки, яке регулює суспільні відносини; в) вони мають формально-визначений характер, тобто будучи виданими

народом, чи державою, чи суб'єктами місцевого самоврядування, мають письмову, документальну форму, яка надає можливість всім суб'єктам конституційного права ясно і точно розуміти їх зміст і сутність; г) норма конституційного права має загальний характер, тобто поширюється на всіх суб'єктів, що стають учасниками правовідносин, передбачених цією нормою.

Вважаємо, що можна погодитись в основному з виокремленими «внутрішніми» характеристиками конституційно-правових норм, але вважаємо за потрібне відмітити, що автором не відображені в достатній мірі відповідні їх «зовнішні» характеристики щодо ролі і місця в системі глобального конституціоналізму, в становленні синергетичної взаємодії з нормами і принципами загального міжнародного права, з формуванням міжнародних правових стандартів – тобто в тих сферах де роль профільних норм проявляється по-новому, і актуалізується в умовах правової глобалізації, де вони є фактично виступають «провідниками» змін в національній правовій системі і системі права.

Розділ III. «Ефективність регулятивного впливу конституційно-правових норм у національній системі права» містить три підрозділи, що присвячено дослідженню динамічних аспектів дослідження, а саме визначенню поняття та основних форм реалізації норм конституційного права у сучасних умовах розвитку системи права, соціальних та юридичних аспектів регулятивного впливу конституційно-правових норм на суспільні відносини, а також концептуальним підходам до визначення рівня ефективності конституційно-правових норм.

Тут можна погодитись з автором, що ефективність конституційно-правових норм як принципово нова категорія для теорії конституційного права потребує розроблення належних критеріїв її оцінки, з метою пошуку оптимальних шляхів подальшої конституційної модернізації та підвищення ефективності чинних норм Конституції, конституційних

законів та інших галузевих джерел. Але його позиція відносно того, що встановлення критеріїв ефективності конституційно-правових норм має ґрунтуватися на здобутках різних наукових дисциплін (тобто на широкому міждисциплінарному підході), і насамперед теорії держави та права, яка вивчає формування, організацію, функціонування, оцінку результативності та ефективності нормативно-правового регулювання суспільних відносин –

на наш погляд, є доволі вузькою та неефективною, такою, що «замикається» тільки в межах нормативно-правового підходу. Вважаємо, що в цій сфері розуміння широкого міждисциплінарного підходу як раз і повинно бути широким у контекстуалізації використання наробок та здобутків соціології, політології, психології, біології, інформатики, кібернетики, моделювання систем тощо, бо конституційно-правові норми будуть ефективними в процесі своєї реалізації, якщо вони будуть регламентувати і регулювати суспільні відносини актуального і важливого для людини, її асоціації і спільнот характеру. Слід відмітити, що автор про це говорить, але у висновках № 19 та 22.

Розділ IV «Ефективність конституційно-правових норм у правових системах держав-членів міждержавних інтеграційних об'єднань» містить в собі три підрозділи та присвячений дослідженню понятійно-сутнісного ряду сучасних інтеграційних процесів, теоретичних та практичних аспектів ефективності дії конституційно-правових норм у державах-членах міждержавних інтеграційних об'єднань, а також проблематиці ефективності конституційно-правових норм у національних системах права держав, які реалізують стратегічну мету вступу до міждержавного інтеграційного об'єднання (на прикладі України).

Треба зазначити не тільки новаторський характер поставлених питань, що розкриваються в цьому розділі дисертаційного дослідження, а і відповідну наукову сміливість автора щодо їх постановки, бо їх

доктринально-теоретичний потенціал є достатньо високим, а практичні доробки з цих питань є або відсутніми, або поодинокими.

Разом з тим, слід зазначити, що автору вдалось розкрити поставлені достатньо складні питання не тільки в належній мірі, а і зробити відповідні висновки, що мають високий методологічний потенціал. Прикладом високої якості таких висновків, на нашу думку, може слугувати висновок, що належний рівень загальної соціальної ефективності конституційно-правових норм у правових системах держав-членів міждержавних інтеграційних об'єднань може бути практично досягнуто виключно за умови функціонування національної правової системи на концептуальній основі імплементації спільних принципів і цінностей відповідного інтеграційного об'єднання (регіональних правових стандартів), а також загальновизнаних універсальних міжнародно-правових стандартів на усіх рівнях національної правової матерії, включаючи конституційний правопорядок і національну модель практики застосування конституційно-правових норм у повсякденній життєдіяльності індивіда, суспільства, держави.

Дисертаційне дослідження, що рецензується, фактично володіє системним комплексом висновків, що містять теоретичні узагальнення та дійсно нові підходи до розгляду проблематики забезпечення ефективності конституційно-правових норм як базового регулятора суспільних відносин, вони є не тільки вірогідними, але і такими, що складають нове уявлення про дійсно новий складний і суперечливий феномен «ефективності конституційно-правових норм», що характеризує не тільки телеологічний, а й прогностичний характер конституційного права як провідної галузі національного права держави.

Результатом експертного розгляду дисертаційного дослідження Е.В. Годованика може слугувати твердження про те, що ми маємо справу з якісно новим підходом до визначення, дослідження, узагальнення,

доктринального розвитку вельми складної і суперечливої, і в той же час дуже важливої проблеми сучасного конституційного права, що є пов'язаною з феноменологією ефективності конституційно-правових норм.

Автор показав себе як сформований науковий дослідник, який добре володіє методологією сучасної юридичної науки, він показав свої здібності щодо уміння розв'язувати складні доктринально-теоретичні питання, робити якісні висновки та користуватися ними в процесі аргументації своїх наукових настанов.

Разом з тим, треба зазначити, що в дослідженні є відповідні положення, що потребують свого уточнення або є відповідні зауваження щодо відповідних положень дисертації, до яких треба віднести наступні:

1. Визначаючи предмет дослідження, автор визначає його наступним чином – ефективність конституційно-правових норм в умовах сучасного розвитку системи права. Але вважаємо, що такий підхід є занадто вузьким, бо з урахуванням вирішення завдань дослідження щодо розкриття поняття та сутності сучасних інтеграційних процесів; аналізу теоретичних та практичних аспектів ефективності дії конституційно-правових норм у державах-членах міждержавних інтеграційних об'єднань; розгляду ефективності конституційно-правових норм у національних системах права держав, які реалізують стратегічну мету вступу до міждержавного інтеграційного об'єднання (на прикладі України), – об'єкт дослідження у контексті визначення суспільних відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією та удосконаленням конституційно-правових норм, – об'єктивно потребує свого розширення – до дослідження відносин, що з'являються у зв'язку з появою профільних конституційно-правових норм;

2. Автор практично не приділяє уваги процесам нормопроектної (законопроектної) діяльності, хоча саме на цьому етапі нормотворчості вже закладаються підвалини ефективності конституційно-правових норм.

3. Вважаємо, що автор в своєму дослідженні досить вузько розуміє феноменологію конституційно-правових норм в рамках сучасного конституційного права, він обмежується тільки виокремленням «внутрішніх» характеристик конституційно-правових норм, але нехтує їх «зовнішніми» характеристиками щодо ролі і місця в системі глобального конституціоналізму, в становленні синергетичної взаємодії з нормами і принципами загального міжнародного права, з формуванням міжнародних правових стандартів – тобто в тих сферах де роль профільних норм проявляється по-новому, і актуалізується в умовах правової глобалізації, де вони є фактично виступають «провідниками» змін в національній правовій системі і системі права.

4. В дисертації практично відсутні або згадуються побічно напрями дослідження, що на наше глибоке переконання як раз і підкреслюють ефективність конституційно-правових норм, причому як в рамках сучасного національного конституційного права, так і в межах міжнародного конституційного права, а саме: а) в системі глобального конституціоналізму (міжнародного конституційного права); б) в становленні синергетичної взаємодії з нормами і принципами загального міжнародного права; в) в процесі формування міжнародних правових стандартів.

5. У висновках до дисертаційного дослідження автор стверджує, що у площині конституційно-правового забезпечення прав людини і громадянина знаходить свій найбільший прояв взаємний вплив та іманентний взаємозв'язок з внутрішнім правопорядком імплементація міжнародно-правових норм до національної системи права, а конституційно-правовим нормам як первинному структурному елементу

системи права в такій парадигмі належить ключова роль у формуванні поведінки суб'єктів конституційно-правових відносин, їх соціалізації та трансформації в сучасних умовах конституціоналізації міжнародного права та інтернаціоналізації конституційного права усталених правових держав. Нам здається, що наведений висновок містить низку помилок методологічної та фактичної властивості. Насамперед, досить спірним є іманентний взаємозв'язок імплементації міжнародно-правових норм до національної системи права з внутрішнім правопорядком. По-перше, імплементація не є нормативним методом (засобом), а насамперед інструментальним (технологічним) засобом щодо запозичення національною системою законодавства норм міжнародного права; по-друге, ніякого ідеологічного навантаження ніж технологічне вона фактично не несе; по-третє, вона має за мету запозичення норм міжнародного права в національне законодавство (див. ст. 9 Конституції України), а не в національне право.

6. Недостатньо аргументованим видається висновок автора (п. 12 Висновків) щодо визначення феноменології конституційної модернізації системи права, під якою він розуміє її оновлення, осучаснення на концептуальному, інституціональному та практично-праксіологічному рівнях *без докорінних змін конституційного ладу, на основі вже закріплених у конституції та в конституційному законодавстві основних, фундаментальних принципів конституційного права*. Тоді виникає закономірне питання: чи є зазначення курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію, що внесений в Преамбулу Конституції України зміною, що не впливає *докорінно на зміну конституційного ладу держави* ?

7. Визначаючи характеристику галузевої правової норми в структурі національної системи права (п. 14 Висновків), автор серед сукупності таких елементів, що він наводить на її аргументацію, зазначає форми та

методи реалізації правових норм у правових відносинах, тобто практично-праксіологічну (змістовну) домінанту функціонування правових норм у сучасному суспільстві. Вважаємо, що він використовує хибне визначення такої ознаки, що побудоване на тавтології – «практично-практична» домінанта. Виходячи з авторського уточнення щодо змістовного навантаження такої домінанти, вона повинна бути визначеною як практично-аксіологічна або практична-онтологічна.

8. Роблячи достатньо складний висновок (п. 17 Висновків) відносно того, що фундаментальною характерною особливістю конституційно-правових норм є те, що вони не можуть бути відокремленими від суспільного життя, тобто виступати продуктом «чистого розуму» або результатом вольового інтелектуального зусилля, відірваного від реального стану суспільних відносин, а конституціоналізм як політико-правова доктрина має чітко виражений історичний характер та діалектичний концепт поступового становлення і розвитку – на жаль автор не транспонує його на предмет свого дослідження і практично не використовує елементи конституційної психології у визначенні розуміння «ефективності конституційно-правових норм» через призму індивідуальної, групової, колективної, регіональної, глобальної свідомості і правосвідомості – що, на нашу думку, безперечно би склало новаторський підхід до розуміння цього багато в чому суб'єктивного явища.

9. Під поняттям «ефективність конституційно-правових норм» у сучасних умовах розвитку конституціоналізму автор розуміє якісну та кількісну здатність конституційно-правових норм забезпечувати здійснення суб'єктами конституційно-правових відносин – усвідомлених, цілеспрямованих і правомірних вольових актів (через здійснення певної дії або утримання від її здійснення), заздалегідь закладених (запрограмованих) у нормах в якості кінцевого результату їх реалізації.

Вважаємо такий підхід дещо обмеженим, по-перше, завдяки вторинній ролі, яку відводить автор телеологічній домінанті в своєму формулюванні; по-друге, завдяки ствердженню щодо попередньої запрограмованості конституційно-правових норм, що враховуючи на низький рівень законодавчих регламентації і регулювання не завжди законодавець в змозі досягнути і закласти; по-третє, автор зовсім не враховує можливість або настання перебільшеного рівня ефективності, або його не досягнення зовсім.

Треба зазначити, що наведені зауваження не впливають негативно на загальне позитивне враження про досить високий якісний рівень дисертаційного дослідження, вони скеровані для розгортання наукової дискусії під час захисту та уточнення відповідних положень дослідження, досягнення їх більшої чіткості та однозначності.

Рецензована дисертація містить раніше фактично не досліджену наукову проблематику. Автором зроблено висновки, що вирішують важливу і складну науково-прикладну проблему теорії науки конституційного права. Дисертаційне дослідження володіє високим рівнем доктринальної цінності та великим праксеологічним потенціалом, що дає можливість його використання у діяльності законодавця та всіх суб'єктів публічно-правових відносин.

Констатуємо, що дисертаційна робота на тему: «ЕФЕКТИВНІСТЬ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ НОРМ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРАВА», відповідає спеціальності 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право; 81 – право; вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» та вимогам МОН України, а її автор ГОДОВАНІК ЄВГЕН ВАЛЕНТИНОВИЧ заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук з зазначеної спеціальності.

Офіційний опонент

доктор юридичних наук, професор,

головний науковий консультант

Інституту законодавства Верховної Ради України,

Заслужений діяч науки і техніки України

